

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Cititorul care, mergând la vreo bibliotecă mare, își așează pe masa de lucru opt-zece cărți în al căror titlu e cuprinsă sintagma „logică filosofică” este surprins să constate că, în contra așteptărilor sale, multe din lucrările din fața sa aproape că nu au nimic comun, care să le facă să fie de „logică filosofică”. Într-adevăr, subiectele tratate diferă foarte mult între ele; tehnicile utilizate variază mult de la lucrare la lucrare; autorii citați copios într-o carte lipsesc cu desăvârșire într-alta etc. Impresia este că în acea arie de preocupări pe care mulți cercetători o numesc „logică filosofică” nu avem o paradigmă generală, că diverse grupuri, comunități științifice lucrează fără a avea strânse legături între ele, ba uneori chiar ignorându-se reciproc.

Să luăm, de pildă, pe de o parte cărți precum *Philosophical Logic* de Sybil Wolfram, Routledge, London, 1990, sau *An Introduction to Philosophical Logic* de A.C. Grayling, Duckworth, London, 1990 și, pe de altă parte, monumentalul *Handbook of Philosophical Logic*, editat de D. Gabbay și F. Guenther în patru volume, la D. Reidel, Dordrecht, 1984–1986. Primul volum al tratatului editat de Gabbay și Guenther cuprinde o introducere în metateoria logicii standard (a propozițiilor și a predicatelor), semantici alternative și o prezentare a unor logici de nivel superior. Același stil este păstrat și în volumele următoare: al doilea, dedicat extinderilor logicii standard (de pildă, logici modale, temporale, denotice); al treilea, dedicat alternativelor la logica standard (logica parțială, polivalentă, a relevanței, intuiționistă, liberă, cuantică); al patrulea, care utilizează tehnicile formale construite pentru a aborda diverse probleme de filosofia limbajului (cuantificarea, proprietățile, indexicalitatea, presupozițiile, atitudinile propoziționale etc.). În întreg tratatul, gradul de tehnicitate este foarte ridicat; iar într-o lucrare introductivă precum aceasta pe care cititorul o are acum la dispoziție nu am putut aproape deloc să apelez la materialul cuprins în tratat (cu excepția unor remarci privind tratarea descripțiilor și a existenței). La un pol opus se află lucrările lui Wolfram și Grayling. Aproape că nu găsim nici o formulă în aceste cărți. Conceptul de logică filosofică utilizat pare mai degrabă acela de analiză logică a unor chestiuni filosofice precum problema existenței și a descripțiilor, ideea de adevăr, problematica necesității, analiticității și esențialismului, ideile de propoziție și de judecată. Atari chestiuni sunt foarte apropiate de filosofia logicii, și nu e de mirare că în multe lucrări nu se face o distincție clară între filosofia logicii și logica filosofică. În aceeași direcție pe care o ilustrează aceste două cărți, a se vedea și S. Blackburn, *Philosophical Logic*, Milton Keynes, Open University Press, 1980, P.F. Strawson (ed.), *Philosophical Logic*, Oxford, 1967, W. Quine, *Philosophy of Logic*, Prentice Hall, 1970 etc.

O lucrare care încearcă să mențină un echilibru între cele două orientări e cea publică în două volume de un grup de cercetători olandezi sub pseudonimul L.T.H. Gamut cu titlul *Logic, Language and Meaning*, University of Chicago Press, Chicago, 1991, al cărei prim volum l-am folosit de altfel în prezentarea unor teme în capitolul IV.

Pentru metateoria logicii propozițiilor au urmat îndeaproape prezentarea făcută de C. C. Chang și H. J. Keisler în *Model Theory*, North-Holland, Amsterdam, 1973; aceeași lucrare a constituit baza prezentării metateoriei logicii predicatelor în capitolul III. Pentru diverse proprietăți ale aritmeticii lui Peano (de pildă, modelele ei nonstandard) se poate consulta G. Boolos, R.C. Jeffrey, *Computability and Logic*, Cambridge University Press, 1974, iar pentru logica înfinitară, logica de ordinul doi G. Takeuti, *Proof Theory*, North-Holland Amsterdam, 1975. Mai dificil, dar foarte instructiv prin bogăția informației conținute este tratatul editat de J. Barwise, *Handbook of Mathematical Logic*, North-Holland, Amsterdam, 1977 (ediția rusă, în patru volume, publicată la Moscova de Editura Nauka în 1982–1983 cuprinde noi dezvoltări ale temelor abordate).

Pentru capitolul IV, în afara lucrărilor deja menționate, foarte folositoare sunt W. Quine, *Methods of Logic*, London, 1952, W. Kneale și M. Kneale, *Dezvoltarea logicii*, vol. II, Editura Dacia, Cluj, 1974, ca și tratatul *Silogistica. Teoria clasică și interpretările moderne*, de I. Didilescu și P. Botezatu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.

Cel ce se apleacă asupra listelor de lucrări citate în cărțile de „logică filosofică“ întâlnește însă din plin cărți și articole de logică matematică, pe de o parte, și cărți și articole de filosofia limbajului, morală ori a minții, pe de altă parte. Cititorul are, desigur, libertatea să decidă înspre ce direcție își va purta pașii.